

На закінчення відзначимо, що в умовах безперервної і багаторівневої професійної освіти перед викладачем вищого навчального закладу ставиться завдання по-новому управляти процесом самостійного учіння і становлення майбутнього фахівця. Це означає розробку єдиного технологічного процесу управління, для реалізації якого необхідно створювати на кожному занятті таке навчальне середовище, яке дозволить студентам проявити здібності, реалізувати професійні потреби і вчитися краще, швидше і з цікавістю. Для цього пріоритети повинні бути віддані: високим вимогам до їх знань і поведінки, зорієнтованим на майбутню професійну діяльність; використанню раціональної і справедливої системи стимулів і стягнень; заохоченню індивідуальності і моделюванню професійно значущих ситуацій, що створюють умови для самовираження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний (психологические основы) / Талызина Н.Ф. – М. : изд-во МГУ, 1984. – 344 с.
2. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / Архангельский С.И. – Г. : Высшая школа, 1976. – 200 с.
3. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика: уч. пособ. для инженерно-педагогических ин-тов и индустр. пед. техникумов / Безрукова В.С. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342с.
4. Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью / Машбиц Е.И. – К. : Вища Школа, 1987. – 233 с.
5. Рыблова А.Н. Система управления профессионально ориентированной самостоятельной познавательной деятельностью студентов: монографія / Рыблова А.Н. – Саратов : СГСЭУ, 2002. – 192 с.
6. Рыблова А.Н. Управление самостоятельной познавательной деятельностью обучающихся в вузе: теоретические проблемы, вопросы технологи / Рыблова А.Н. – Саратов : СГТУ, 1999. – 144 с.

УДК 37.017.5: 378

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОГРАМАХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Голованова Т.П., к. пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті розглядаються питання забезпечення гендерної рівності засобами програми «Теоретико-методичні засади гендерної освіти» для соціальних педагогів дистанційної форми навчання.

Ключові слова: забезпечення, гендерна рівність, соціально-педагогічна робота, студенти, вищий навчальний заклад.

Golovanova T.P. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА СТУДЕНТОВ В ПРОГРАММАХ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье идет речь об обеспечении гендерного равенства средствами программы «Теоретико-методические основы гендерного образования» для социальных педагогов дистанционной формы обучения.

Ключевые слова: обеспечение, гендерное равенство, социально-педагогическая работа, студенты, высшее учебное заведение.

Golovanova T.P. PROGRAM PROVIDING STUDENTS' GENDER EQUALITY IN THE HIGH SCHOOL'S SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

Main principles of program providing of gender equality in the program of gender education of social and pedagogical students of high school are being stated in the article

Key words: providing, gender equality, social and pedagogical work, students, high school.

Незважаючи на те, що Україна продемонструвала свою готовність ліквідувати гендерну нерівність в системі освіти, у свідомості сучасних викладачів шкіл і соціальних педагогів до цього часу ще остаточно не сформувалося відчуття своєї особистої відповідальності за забезпечення функціонування системи освіти без гендерних упереджень та стереотипів, а також активної участі в суспільному житті громади. Тому питання стосовно ефективності та результативності процесу гендерної освіти має ключове

значення в процесі побудови демократичної правової держави і громадянського суспільства. Найбільш актуальною в наш час є просвітницька діяльність соціального педагога в педагогічному і батьківському середовищі. На наш погляд, саме зміст, форми і методи просвітницької діяльності, спрямованої на забезпечення гендерної рівності визначають основний зміст педагогічної підготовки з курсу «Теоретико-методичні засади гендерної освіти» для соціальних педагогів.

Крім цього необхідно відзначити і такі причини, як:

- потреба в організації різних форм гендерного виховання у школі;
- участь соціальних педагогів в освітньому процесі державних навчальних закладів як у рамках освітніх програм, так і в сфері додаткової освіти;
- отримання студентами вищих навчальних закладів педагогічної освіти як другої державної освіти;
- потреба в організації та проведенні спільно з психологами реабілітаційної та корекційної роботи з дітьми та дорослими, які опинилися в ситуації насильства.

Дані чинники обумовлюють, необхідність дослідження змісту, форм, методів програмного забезпечення курсу «Теоретико-методичні засади гендерної освіти» (дистанційна форма навчання).

Дослідники соціальної педагогіки звернулися до проблеми особливостей соціально-педагогічної роботи з юними матерями у США та Великій Британії [1], впровадження в навчальний процес інтерактивних форм і методів його засвоєння [2], формування гендерної компетентності [5], гендерної сенситивності, гендерної лояльності як домінуючих професійно значущих якостей соціальних педагогів [3], формування сучасних гендерних стереотипів [4], соціально-педагогічних умов гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів [5].

До сьогодні предметом спеціального науково-педагогічного дослідження не були питання, що пов'язані з програмами соціально-педагогічної роботи, спрямованої на забезпечення гендерної рівності зі студентами дистанційної форми навчання.

Стан розробленості проблеми та аналіз практики дозволили виявити існуючі в теорії та педагогічній практиці протиріччя між: існуючими тенденціями розвитку взаємозв'язку процесів забезпечення гендерної рівності студентів і соціально-педагогічної роботи та відсутністю належної системи програмно-технологічного забезпечення питань, що досліджуються.

Стаття підготовлена відповідно до науково-дослідної роботи, що виконувалась у звітному році другої половини робочого дня за участю студентів в рамках проблемної групи «Студія з соціально-педагогічної роботи, спрямованої на забезпечення гендерної рівності студентів» та була спрямована, перш за все, на створення програми курсу з гендерної проблематики, у тому числі дистанційної форми навчання [6; 8].

У зв'язку з цим **мета статті** – теоретичне обґрунтування змісту, форм, методів програмного забезпечення гендерної рівності студентів у соціально-педагогічній роботі вищого навчального закладу.

Як свідчить досвід, процес забезпечення гендерної рівності студентів, заданий наказом Міністерства освіти і науки України, може перетвориться на звичайну серію заходів. Щоб цього не сталося, в діяльності факультету соціальної педагогіки та психології Запорізького національного університету, з самого початку в словосполученні «соціально-педагогічна робота зі студентами» ми підкреслили словосполучення «соціально-педагогічна робота, що спрямована на гендерну рівність». Нам необхідно було також подбати про постановку мети роботи зі студентською молоддю, як недискримінаційній. В якості вихідної точки ми спиралися на Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок, Пекінську Декларацію і Платформу дій, Цілі Розвитку Тисячоліття, документи Болонського процесу. Подолання дискримінації базується в першу чергу не стільки на масових заходах та молодіжних акціях, скільки на переконаннях особистості, на цінностях особистості, свободи вибору, основа яких – гендерна світогляд і гендерна ідентичність. На основі вищесказаного опишемо умови забезпечення гендерної рівності студентів. Перш за все, підкреслимо дві необхідні умови. Перше – «співпраця з громадськими організаціями». На наше глибоке переконання для соціально-педагогічної роботи дуже важлива така модель взаємин університету, суспільства і держави, за якої університет виходить за рамки вертикальної ієрархії і стає інституцією, яка самостійно визначає свої завдання, несе відповідальність за результат своєї діяльності перед громадянським суспільством і сама дбає про відповідність своєї місії загальнонаціональним пріоритетам. Друга умова – це акцент на особистості, саме на гендерному підході до індивідуальності людини. Відомо, що завдання соціально-педагогічної роботи – не ідеологічне виховання, а духовний, культурний та громадянський розвиток особистості, саме на засадах залучення до соціально-педагогічна робота, спрямованої на гендерну рівність. Даний процес ми позначили поняттям «гендерування». З таких особистостей створюються групи соціально-активних студентів – але починати потрібно саме з особистості, а не з «групи». Досвід, який було отримано в процесі взаємодії жіночої організації «Центр громадянсько-соціальних ініціатив» та факультету соціальної педагогіки та психології, дозволяє зробити висновок: з самого початку треба намагатися уникати спокуси захоплення «групами», «групи» не вовлечеш у процес «гендерування». У зв'язку з цим

постає питання про молодіжних лідерів, програм їх підготовки та критеріїв відбору. Йдеться не про організаторів дискотек і великих заходів, які прагнуть зробити кар'єру на роботі зі студентами, а волонтерів, які утворюють необхідні умови через програми соціально-педагогічної роботи зі студентами. Практика показує, що такі студенти у ВНЗ є, і тому для нас важливо починати саме зі створення програми навчання майбутніх лідерів, які будуть створювати умови щодо забезпечення гендерної рівності в студентському середовищі. Третя умова полягає у використанні українського та зарубіжного досвіду вже існуючих програм соціально-педагогічної роботи. Аналіз соціально-педагогічної діяльності освітніх закладів, дозволив виділити головні наступні напрямки програмного забезпечення гендерної рівності студентів:

- розробка та впровадження авторських спецкурсів з гендерних досліджень у ВНЗ;
- створення Центрів гендерних студій при ВНЗ, іноді при підтримці неурядових організацій;
- розробка наукових проектів в рамках ВНЗ з впровадження гендерного підходу до навчально-виховного процесу при підтримці держави;
- співпраця з жіночими й громадськими організаціями;
- школи гендерної рівності.

Тобто забезпечення гендерної рівності розглядається як процес надання засобів надійності, неухильності здійсненню заходів, досягненню поставлених цілей шляхом створення необхідних та достатніх умов серед яких – програмне забезпечення гендерної рівності у соціально педагогічній роботі зі студентами.

Відповідно до цілей «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» ПРООН у квітні-березні 2010 р. було проведено конкурс на створення гендерної програми для дистанційного навчання студентів педагогічних вузів (Gender-Sensitive Curriculum For Distance Learning). Відповідно до умов конкурсу, автором публікації було прийнято участь в якості співавтора у розробці концепції навчального курсу «Теоретико-методичні засади гендерної освіти», яка була підтримана, організаторами конкурсу. Пропонується впровадження цієї програми як базової для студентів другого курсу (III семестр) напрямку 0101»Педагогічна освіта» за наступними спеціальностями: 6.010101 «Дошкільна освіта»; 6.010102 «Початкова освіта»; 6.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти», «Технологічна освіта»; 6.010104 «Професійна освіта (за профілем)»; 6.010105 «Корекційна педагогіка»; 6.010106 «Соціальна педагогіка»; освітнього рівня – бакалавр. До числа найважливіших засобів реалізації цієї програми належить також сукупність різних технологій гендерно-чутливої соціально-педагогічної роботи. При створенні програми авторами (автор Т.Дороніна, співавтор к.лед.н., доцент Т.П. Голованова) було використано практичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, які безпосередньо займаються імплементацією гендерної тематики до освітнього процесу та відпрацюванням методичних основ дистанційного навчання.

Якщо наявність програми – це суть забезпечення гендерної рівності студентів в освітньому процесі вищого навчального закладу [7], то підтримку процесу забезпечення гендерної рівності здійснюють люди – жінки та чоловіки. Коли ми говоримо про людей, ми говоримо в першу чергу про соціокультурні характеристики, які впливають на ставлення і мотивацію студентів до проблеми гендерної рівності, які визначаються їхнім досвідом соціалізації. Тому опора на особистий досвід студенток – це перша ідея створення програми курсу.

Підтримка гендерної освіти – це не тільки програма заходів, це – розробка індивідуальних проектів гендерного розвитку студенток. Ідея друга: партисіпаторийний характер навчання.

Ідея третя – підтримка студенток у гендерної освіти сьогодні – це процес уповноваження жінок, формування нових уявлень про владу, як «не владу над ...», а «владу з ...» щодо подолання дискримінації, попередження насильства та торгівлі людьми, створення умов для сталого розвитку регіону.

Аналіз освітнього сегменту ринку Запорізького регіону дозволяє стверджувати, що в освіті недостатньо підготовлених педагогів і соціальних педагогів до проведення гендерної освіти, у педагогів і соціальних педагогів немає стійкої мотивації і практичних знань, які підштовхнули б їх до проведення акцій, спрямованих на просування політики гендерного паритету на місцях. Саме тому основна цільова група – студентки заочного навчання, які працюють у школах м. Запоріжжя та області, які проходять навчання на педагогічних спеціальностях Запорізького національного університету на рівні бакалаврату. Отже, цільова аудиторія цього курсу, на нашу думку, – студентки, тому що 90% вчителів та соціальних педагогів – жінки. Слід відразу зазначити, що середній вік студентів заочно або дистанційно зазвичай вище 25 років, тому при роботі з ними потрібні інші підходи, ніж при навчанні вчорашніх школярів, що вимагає особливої кваліфікації викладачів. Загальновідомо, для студентів середнього віку, які складають основний контингент ДО, класична лекційна форма викладання є малоефективною. Контакт з викладачем може здійснюватися за допомогою таких ресурсів, як електронний навчальний клас (форум) і конференція (чат), або чітко розроблених інструктивно-методичних матеріалів. Оскільки в сільській місцевості багато вчителів і соціальних педагогів не мають вільного доступу до Інтернету, необхідно мати інструктивно-методичні матеріали для навчання. У Запорізькому національному університеті пройшло 11 гендерних форумів, однією з цілей яких стала актуалізація проблем роботи зі студентами,

спрямованої на забезпечення гендерної рівності. Великою популярністю у студентів користуються теми про форми та методи інформаційно-просвітницької роботи в освіті. У зв'язку з цим розглядаються теми гендерних ресурсних центрів, центрів гендерної просвіти, шкіл гендерної рівності, гендерних інтерактивних театрів; гендерного форуму, круглих столів, гендерної конференції; гендерного тренінга; урахування ролі ЗМІ та реклами у формуванні гендерно-обізнаного та чутливого світогляду.

Крім звичайних лекцій, семінарів і дискусій нами випробувані такі форми роботи, як перегляд і обговорення фільмів з гендерної проблематики. Такі форми роботи сприяють, крім просвітницької, дуже важливій меті – створенню середовища спілкування, з одного боку, неформального і вільного, але з іншого – прийнятого ідеями гендерної рівності.

Групова дискусія виступає як метод групового обговорення, дозволяє виявити думки всіх членів групи і можливі шляхи вирішення.

Таким чином, учасники навчання мають можливість поглянути на проблему з різних сторін, виразивши свою точку зору щодо думки інших (що знижує опір нової інформації та розряджає емоціональну упередженість в оцінці інших людей), виробити групове рішення, яке розглядається як групова норма.

З позиції навчання групова дискусія дозволяє:

- активізувати творчі здібності учасників;
- розвивати уміння і навички діалогу;
- згуртувати групу.

У процедурі дискусії виділяють три основні фази:

- орієнтування: певних цілей і теми дискусії, збір інформації з обговорюваної проблеми;
- оцінки: упорядкування, обґрунтування і спільна оцінка інформації, отриманої в процесі обговорення;
- завершення: підведення підсумків дискусії (зіставлення цілей з отриманими результатами).

Групове інтерв'ю – це засіб для збору думок членів групи з конкретного питання і оцінки ситуації, що склалася. На відміну від групової дискусії, групове інтерв'ю не ставить за мету вирішення проблемних завдань. Мета – це збір думок й оцінок ситуації. У зв'язку з цим, групове інтерв'ю може випереджати групову дискусію. У сфері гендерних відносин групове інтерв'ю може бути присвячене вивченню індивідуального досвіду гендерної взаємодії. Наприклад, темою групового інтерв'ю може бути «Проблеми гендеру в ЗМІ».

Для реалізації даного методу необхідно чітко позначити тему і цілі групового обговорення, забезпечити комфортну обстановку. Викладач виступає як інтерв'юер і на першому етапі збирає фактичний матеріал, для цього необхідно сформулювати декілька питань, розкриваючих думки людей з даної теми. Наприклад, за темою «Проблеми гендеру в ЗМІ» можуть бути складені наступні питання:

Опишіть ваші відчуття після перегляду відео.

Як ви ставитесь до верховенства чоловіків, до того, що вони є «початком» у всьому?

Верховенство чоловіків: міф чи реальність?

Які причини такої думки чоловіків про себе?

А якби цей ролик знімався про жінок, то які б образи приймали жінки, які б дії виконували вони в ньому?

Відповіді, отримані в ході збору думок, можуть коротко фіксуватися на дошці.

Другий етап передбачає оцінку думок – відповідей, але не учасників. Результатом групового інтерв'ю є підбиття підсумків щодо всієї різноманітності групових думок і співвідношення їх з наявними даними наукових досліджень.

У заняттях, спрямованих на формування гендерної компетентності, можуть бути розроблені рольові ігри, цілями яких є:

- дослідження ситуацій маніпуляції гендерними стереотипами в міжособистісному спілкуванні, формування навичкам захисту від маніпуляції;
- дослідження моделей гендерної взаємодії;
- дослідження ситуації впливу гендерних забобів в оцінці чоловіків.

Мозковий штурм – метод вільного пошуку нових рішень проблеми. Основною метою мозкового штурму є продукування ідей. Для ефективного проведення мозкового штурму необхідно створити атмосферу доброзичливості, некритичності щодо виражень.

Етапи проведення мозкового штурму:

- знайомство членів групи з цілями, правилами обговорення. Поділ групи на учасників, які обговорюють проблемне питання, і «секретарів» – спостерігачів. Завдання «секретарів» – фіксувати

всі продиктовані ідеї. Завдання «тих, хто обговорює» – висловлювати будь-які ідеї без обмежень і критики, які допомагають вирішити проблемну ситуацію.

- проведення обговорення – продукування ідей.
- критика і вибір оптимальних для вирішення ідей. Критика ідей проводиться за наступними критеріями: можливість реалізації в даних умовах; реалізація відразу, після певного терміну, при додаткових умовах; застосування ідей в інших областях.

Як постійно підкреслюється в дослідженнях гендерної рівності та документах Болонського процесу, їх найважливішим аспектом є соціальний. Саме програми, гендерної освіти, що включають модуль соціально-педагогічної роботи, спрямованої на забезпечення гендерної рівності, можуть здійснюватися у ВНЗ, як простору життєдіяльності та спілкування найбільш перспективної і активної частини молоді – студентської. Створювати соціально-педагогічні програми щодо забезпечення гендерної рівності студентів необхідно для соціального розвитку суспільства, щоб такі поняття, як толерантність, ненасильство, відповідальність – стали цінностями суспільства і його елітарної частини – студентів. Подальші напрямки дослідження ми бачимо у створенні моделі інформаційного забезпечення гендерної рівності в науково-інформаційній діяльності; дослідження принципів та розробка науково-інформаційного процесу щодо створення термінів-словосполучень в галузі гендерної рівності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братусь І.В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / І.В. Братусь. – Луганськ, 2007. – 20 с.
2. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / І.С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 21 с.
3. Гришак С.М. Підготовка майбутніх спеціалістів соціальної сфери до реалізації ідеї гендерної рівності в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / С.М. Гришак. – Луганськ, 2007. – 20 с.
4. Харченко Л.Г. Соціально-педагогічні умови формування сучасних гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Л.Г. Харченко. – Луганськ, 2006. – С. 169–185.
5. Болотська О.А. Соціально-педагогічні умови гендерного виховання жінок-лідерів у діяльності громадських організацій та рухів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / О.А. Болотська. – Луганськ, 2008. – 20 с.
6. Говорун Т.В. Гендерна психологія та педагогіка: навчальна програма / Т.В. Говорун, В.П. Кравець, О.М. Кікінежди // Хрестомтія навчальних програм з проблем гендерного розвитку. – К. : ПЦ «Фоліант», 2004. – С. 9–43.
7. Уніфіковані вимоги до дистанційних курсів у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка (затверджено Навчально-методичною радою ЛНПУ, протокол № 5 від 5.01.2005 р.) [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ldo.lnpu.edu.ua/file.php/1/diff_docs/unific_vimogi.htm
8. Учебно-методические материалы. Авторские разработки программ по гендерному образованию: в 2 ч. Ч. 1: Авторские разработки слушателей «Программы подготовки преподавателей по гендерным исследованиям»; Ч. 2: Авторские разработки участников конкурса учебных программ участников Конкурса учебных программ по гендерному образованию / сост. О.А. Воронина, Н.С. Григорьева, Л.Г. Луныкова. – М.: МЦГИ – МВШСЭН, 2000. – 178 с.